

De nordiske arbeidslivsregimene - fra krise til suksess...?

Jon Erik Dølvik

Fafos jubileumskonferanse
15.februar 2007

Hans Jensen
LO-leder 1899-1900
Dansk skredder

Disposisjon:

- Fra krise i 1990 og suksess i 2006, til?
- Den tradisjonelle nordiske modellen
- 80-90-tallskrisen - årsaker og veier ut
- Konsekvenser
- Lærdommer å trekke?
- Nye utfordringer

NOKIA
Connecting People

forandrer hverdagen

Tidsbilde 1990: Krise og mørke skyer i horisonten

- Danmark – på vei "til helvete på første klasse" siden 70-tallet
- 'Jappebobla' har sprukket – kapitalflukt, skyhøye renter, produksjonsfall og akselererende ledighet i Finland, Norge og Sverige (10-20% i 1993)
- Svenske arbeidsgiverforeningen (SAF) sier adjø til trepartssamarbeid og vil ha markedsbestemt lønnsdannelse - Carlsson-regjeringen varsler EF-søknad
- Kraftig innstramming, ny pengepolitikk og strid om lønnsfrys og statsinngrep
- Frykt for IT-revolusjon, jobbløs vekst, EFs indre marked – og i Øst faller muren
- **Europa er i oppbrudd, Norden i krise og globaliseringen skyter fart**

Adjø solidaritet?

- Glideflukt mot den deregulerte anglo-amerikanske arbeidslivsmodellen, spår ekspertene
- Den nordiske modellen er ikke konkurransedyktig i globaliserte markeder, fastslår næringslivet
- 'Meg'-generasjonen vil sky de kollektive organisasjonene, iflg trendprofetene
- EF vil torpedere den nordiske velferds- og kollektivavtalemodellen, advarer venstresiden

--> **Global race to the bottom ?**

2006: I toppen av alle internasjonale rankinger...

Equality, Women, Employment, HR, Innovation...

IMD WORLD COMPETITIVENESS Scoreboard 2006

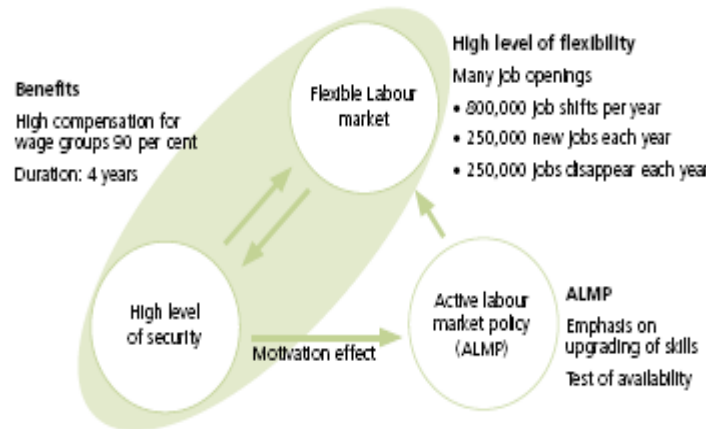
Country	Ranking
USA	1
Hong Kong	2
Singapore	3
Iceland	4
Denmark	5
Australia	6
Canada	7
Switzerland	8
Luxembourg	9
Finland	10
Ireland	11
Norway	12
Austria	13
Sweden	14
Netherlands	15

Source: IMD World Competitiveness Yearbook 2006

The Nordic region as a Global Winner Region Tracing the Nordic Competitiveness model

Nordic Council of Ministers, 2006

THE DANISH FLEXICURITY MODEL

Nordic countries in top 10

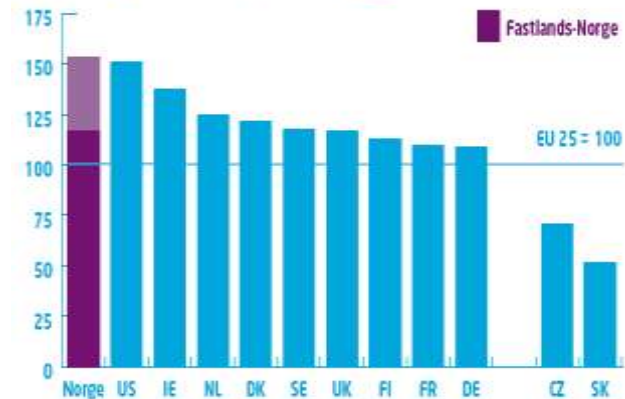
COMPETITIVENESS	TECHNOLOGY	CREATIVITY
1. Finland	1. Singapore	1. Finland
2. USA	2. Iceland	2. Norway
3. Sweden	3. Finland	3. Sweden
4. Denmark	4. Denmark	4. Denmark
5. Taiwan	5. USA	5. Holland
6. Singapore	6. Sweden	6. Switzerland
7. Switzerland	7. Hong Kong	7. Germany
8. Iceland	8. Japan	8. France
9. Norway	9. Switzerland	9. United Kingdom
10. Australia	10. Canada	10. Luxembourg

Sources: World Competitiveness Index 2004 & Networked Readiness Index, 2005.

The criteria measured include framework conditions and use of IT.

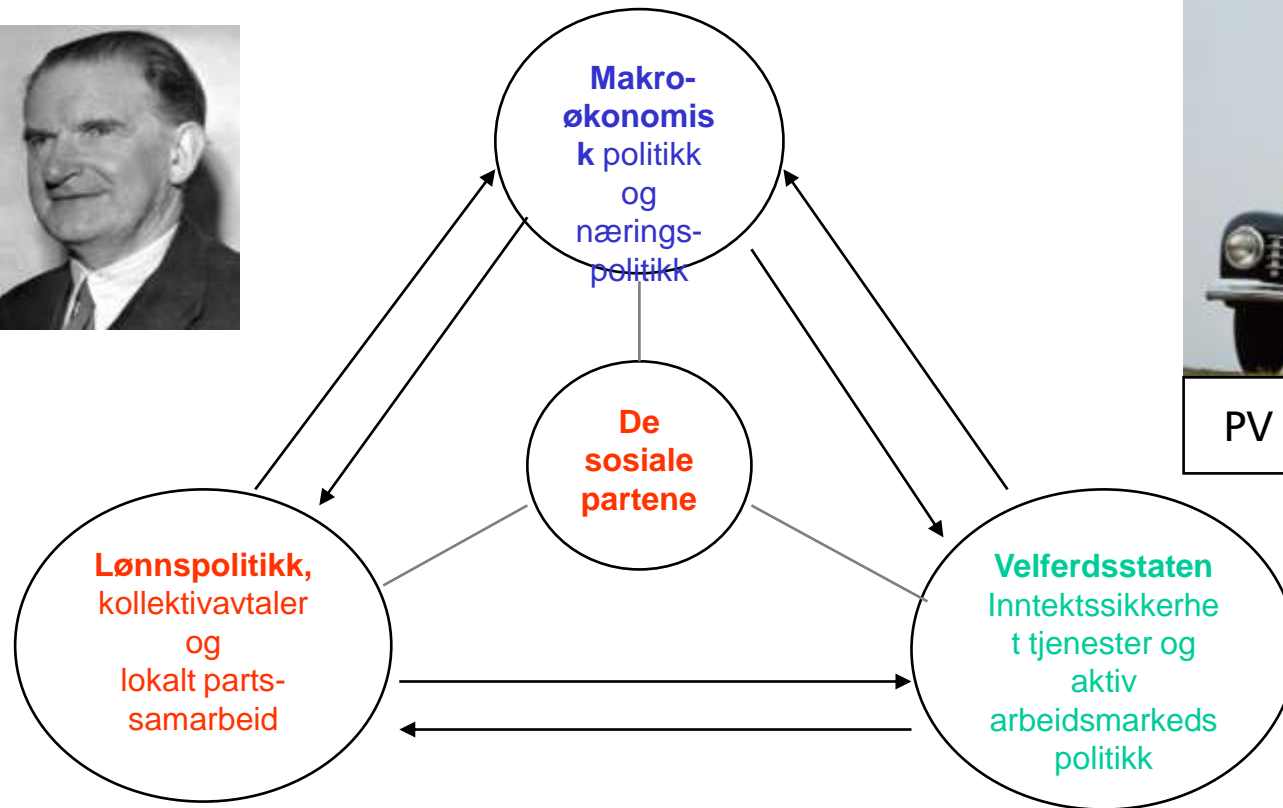

Norge med høyest levestandard Kjøpekraftjustert BNP per innbygger 2004

..... how come?

Grunnpillarene i den tradisjonelle nordiske modellen – i små, åpne, markedsbaserte økonomier

Utgangspunktet for dagens "FLEXICURITY"-modell

De nordiske avtaleregimene: Historisk innrettet mot å mestre svingninger i internasjonale markeder

- **Flernivå-regimer med sterk lokal forankring og sentral samordning**
 - Lokale avtaler, frontfag i industrien, sentral koordinering og trepartssamarbeid
 - Konflikt-partnerskap bygd på fredsplikt i avtaleperioden
 - > 'Kollektiv fornuft', smidighet og forankring ('bottom up/top down')

- **Viktige forskjeller mellom landene mht:**

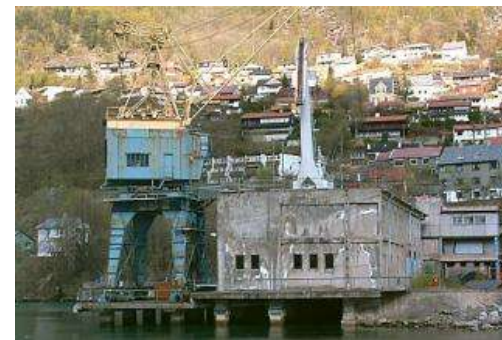
- A-kasser styrt av 'facket'
- Lov vs avtaleregulering
- Mekling & tvisteløsninger
- Uravstemning & kopling
- Statlig inntektspolitikk
- Allmenngjøring av avtaler
- Teigdeling i fagbevegelsen

- **1970-80: Reformbølge, økt inflasjon og fordelingsstrid – internasjonal nedgang og gryende høyrevind**

80-tallet: Kredittrevet jappeboble og blåmandag

- Politisk tidsskifte og polarisering – jfr løntakerfondene, 'krig i rosernas leir'
- Deregulering av kredittvesenet og lavrentepolitikk gir lånefest og jappeboble
- Pris/lønnsspiraller, devalueringer, fordelingsstrid og samordningskonflikter -> svekket konkurransevne og kriser i forhandlingssystemene
- Crashlanding, kapitalflukt og hestekurer (N, S, FI og Isl)
 - Skift i pengepolitikk - skyhøye renter og hardvaluta-regimer (ECU-binding)
 - Arbeidsgiverne krever markedsbasert lønn - Lønnsreguleringslov i Norge
 - Boligkrakk, bank –og industrikrise, produksjonsfall og masseledighet
- **Sammenbrudd eller transformasjonskrise?**

Diagnose i bakspeilet: Transformasjonskrise

- **Postindustrialisering** - voksende tjenesteforbund utfordret frontfagsmodellen
-> samordningssvikt og avvik fra hovedkursen
- **Politisering & lovreformer** - rokket ved klassekompromisset og AG's 'stakes'
-> polarisering, boomerang og 'deadlock'
- **Feilslått politikk** ved dereguleringen av kapital –og boligmarkedene
- **Forklaring:**
 - Svikt i hjemlig samordning og tilpasning - ikke ytre press og globalisering
 - > **Dekonstruksjon eller rekonstruksjon - innen/utenfor EU?**

Ulike veier ut av krisen back to basics?

- **Pengepolitikken og lavinflasjon som anker for lønnspolitikken**
 - Sentralbankenes 'rentevåpen' avlaster hovedorganisasjonenes disiplineringsfunksjon?
- **Finland:** Euroen -> vitalisert trepartssamarbeid og 'bufferfond'
- **Norge:** Fra Solidaritetsalternativ via sprekk til fornyet stabilitet...eller?
- **Danmark & Sverige:** Desentralisering & sektorvis samordning, industrien i front

- **Modernisert frontfagsmodell** - færre konflikter, lønnsmoderasjon

- **Tilbake til arbeidslinja** – velferdsreform, budsjettkonsolidering og forsiktig motkonjunkturpolitikk

- **Kontinuitet, tilpasning og fornyelse – Making Solidarity Work?**

Globalisering og tilpasning til EUs indre marked - drahjelp eller 'spiker i kista'?

Table 5: foreign direct investment stock in the EU's
Nordic members, 1995-2004

(% of GDP)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Denmark	18.0	23.8	42.0	41.4	43.0	36.1	32.8
Finland	12.6	14.3	20.2	19.8	25.6	28.5	30.0
Sweden	21.7	27.1	32.2	41.7	48.7	50.3	43.3
EU25 average	18.8	21.3	27.3	28.9	32.1	30.2	28.0

Source: Economist Intelligence Unit

- **Økte direkteinvesteringer ute, vekst hjemme – Norden mottar mer FDI enn EU-snittet**

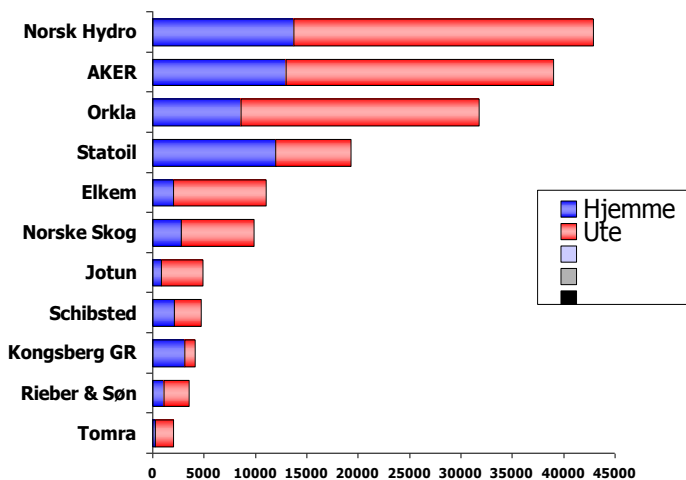
– Mer enn skatt og kostnader som teller ...

- **De-regulering av produktmarkedene – økt konkurranse, restrukturering og produktivitetsvekst**

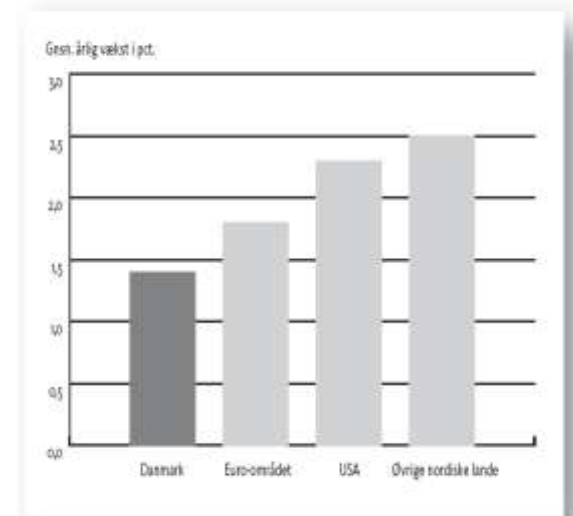
- **Rir på Kinabølgen** – økt eksport, høyere råvarepriser og lavere importpriser

- **Polakkene smører arbeidsmarkedet**

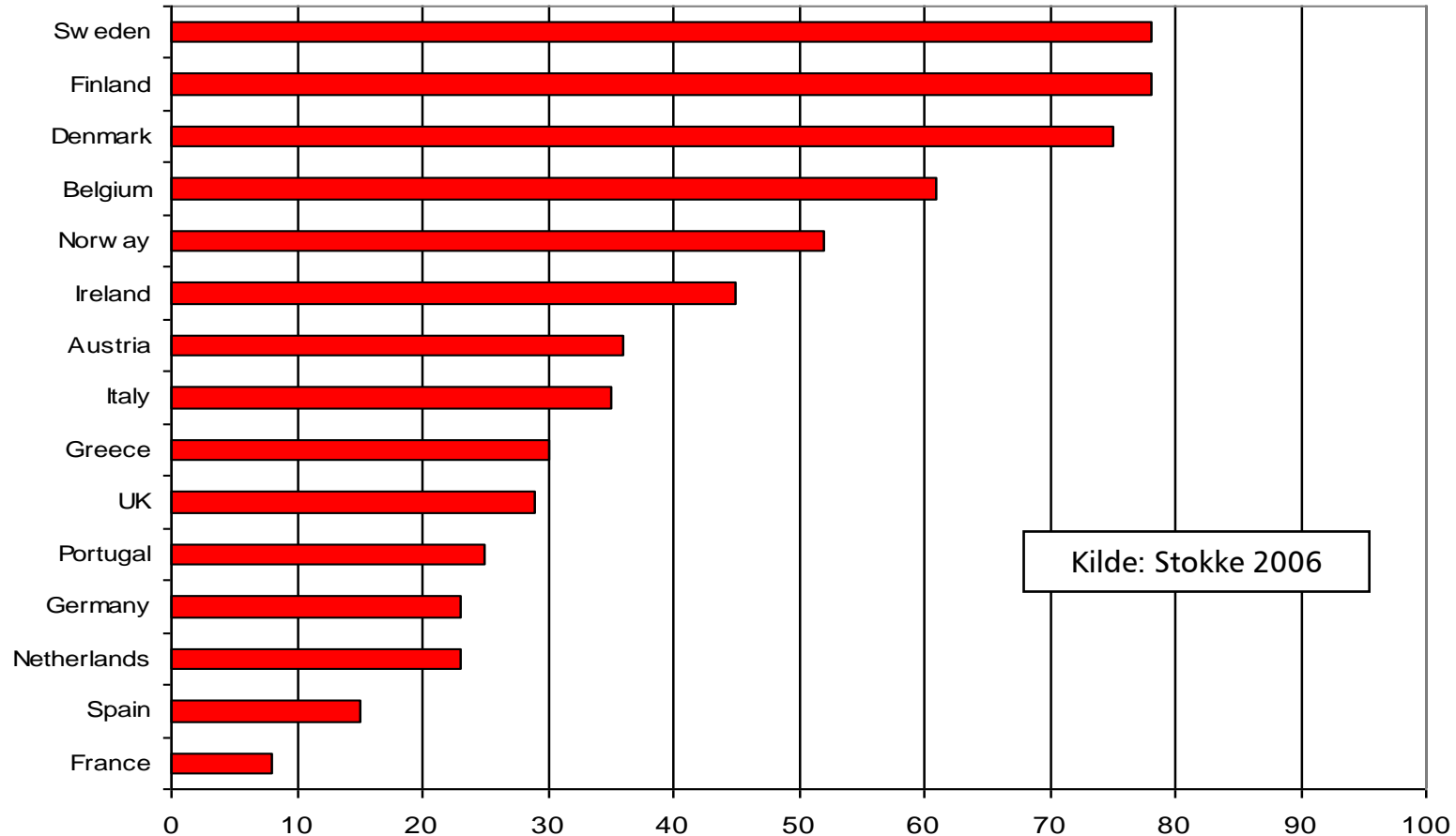
-> **GLOBALISERINGS-VINNERE – så langt.....**

Vækst i timeproduktivit

Individualisering og markedsliberalisering -> adjø til kollektive organisering og regulering?

**En viss nedgang i fagorganisering seinere år– særlig i LO-ene –
endring i A-kassene i Norden forsterker tendensen?**

Resultat: "Nu går alt så meget bedre"....igjen

- Økende vekst og sysselsetting, synkende/lav ledighet
 - Lav inflasjon, økt produktivitet og reallønnsvekst
 - Økende kvinnelig yrkesaktivitet og utdanningsnivå
 - Tilpasninger, men fortsatt vekst i velferdsstaten
 - Velutbygd, kostnadseffektiv offentlig tjenestetilbud og infrastruktur
 - Høy mobilitet, omstilling og tilpasningsevne i næringslivet
 - Digitalisering – mest bredbånd og ICT i verden
 - Blant de 10 mest globaliserte økonomiene i verden
 - Sterke faglige rettigheter – og nye har kommet fra EU
 - Høy faglig organisering og kollektivavtaledekning
-
- **Bare flaks og konjunkturer, eller ...?**

Fra nedgang til oppgang: Konjunktur vs modell-forklaring?

- **Lutheransk arbeidsetikk og kompetanse, snarere enn flaks**
 - ikke alle har et oljefond, men humankapitalen yngler i Nord
- **Åpne økonomier & sterk konkurranse gir høy omstillingstakt**
 - offentlig sektor - sosial buffer og infrastruktur for bedrifter og arbeidstakere
- **Likhet, 'voice' & deltakelse -> tillit & aksept for omstilling**
 - 'Den produktive rettvisan', 'gjør din plikt, krev din rett', 'skape og dele...'
- **Maktbalanse og sterke parter -> koordinering og kompromiss**
 - gir treghet, men endringskraft, momentum og legitimitet 'når det kniper'
- **Flernivå-nett av institusjoner for dialog og konflikthåndtering -> kommunikativ problemløsning**

“Thin line between success and failure...”

**Human-
kapital**

**Kamp-
vilje &
trygghet**

Lagånd

**Kontroll &
koherens**

**Sosial
kapital**

**Skjør
balanse**

Nordiske arbeidslivsutfordringer - i mer krevende globale omgivelser

- **Hovmod står for fall – internasjonale fix-stjerner blinker sjelden lenge**
 - Norge bakerst i Norden på innovasjon, kompetanse og konkurransevne
- **Aldersbølgen – økt omsorgsbyrde og knapphet på arbeidskraft**
 - arbeidskraftimport og oppgradering av omsorgsyrker?
- **Nye omdreininger på globaliseringskruen**
 - offshoring, eierkrav og finansialisering -> parkerer partssamarbeidet i bedriftene?
- **Åpne arbeids-og tjenestemarkeder – eroderer arbeidslivsregimene?**
 - Lavlønnskonkurranse -> todelt arbeidsmarked og ny multi-etnisk underklasse?
- **Det indre utenforskapet - 'the flip side of equity and productivity'?**
 - Økende indre spenninger - eliten stikker fra og flere sakter akterut

**Endringsevne - gode i motgang,
svakere i medgang?**

